

Wstęp

Edukacja jest jednym z działań, jakie mają przygotować człowieka do dojrzałego funkcjonowania w społeczeństwie. W wymiarze przedszkolno-szkolnym, a potem kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego zajmuje niemal jedną czwartą życia ludzkiego. Jest to czas kształtowania wymiaru intelektualnego, wolitywnego i emocjonalnego młodych ludzi. Jeżeli uwzględnimy wielopoziomowy aspekt relacyjny edukacji, to oczywistym się staje, że obecność w nim wielu osób: rodziców, nauczycieli, rówieśników, staje się dla jednostki okazją do nabywania różnorodnych doznań. Niniejsza publikacja powstała jako próba dostrzeżenia i namysłu nad niezwykle istotnym wymiarem doznań, a mianowicie doświadczaniem radości i smutku przez młodzież w przestrzeni edukacyjnej. Zamiarem Autorów było dążenie do opisu i próby zrozumienia źródeł smutku i radości, jakich doświadczają młodzi ludzie w kontekście udziału w procesie edukacji, mechanizmów oddziaływania radości i smutku na funkcjonowanie dzieci i młodzieży oraz możliwości postrzegania ich jako kategorie pedagogiczne. Refleksja nad kluczowymi zagadnieniami przebiegała dwutorowo, a więc na drodze analizy zgromadzonego materiału badawczego i refleksji w wymiarze aksjologiczno-normatywnym.

Od strony strukturalnej przybrała ona formę trzech części zatytułowanych: *Radość i smutek w procesie kształtowania osobowości*, *Radość i smutek w realiach edukacyjnych*, *Doświadczenie radości w kontekście niepełnosprawności*. Dopelnieniem zaprezentowanych rozważań jest antologia tekstów biblijnych o tematyce radości i smutku.

Pierwszą część otwiera tekst *Kształtowanie postawy radości i smutku. Perspektywa metafizyczno-pedagogiczna*. Jacek Siewiora podjął się spojrzenia na radość i smutek z perspektywy metafizyczno-pedagogicznej, a więc inaczej niż zwykle są one analizowane. Głównym celem Autora było podjęcie namysłu nad możliwością kształtowania ich jako postaw egzystencjalnych. Opisując ten proces, ukazuje, że jego punktem centralnym musi być odwołanie się do dobra jako naczelnej wartości, a następnie obejmować winien sąd rozumu, refleksję nad wachlarzem dostępnych możliwości, sąd o wyborze i sam wybór. W tekście zawarta jest refleksja nad radością i smutkiem z dualnej – metafizyczno-pedagogicznej perspektywy.

Renata Smoleń w tekście *Kształtowanie kompetencji emocjonalnych w przestrzeni edukacyjnej* łączy refleksję pedagogiczną z praktyką i odwołuje się do konieczności nabywania zdolności właściwego przeżywania emocji. Dzieci i młodzież potrzebują w tej materii wsparcia poprzez umożliwienie im zdobywane doświadczenia oraz właściwie zorganizowany proces edukacyjny pozwalający zarówno na przyswajanie wiedzy, jak i na rozwój kompetencji interpersonalnych. W proces ten wpisane jest rozpoznawanie całego spektrum emocji – od radości po smutek, w szczególności w kontekście profilaktyki zachowań trudnych i ryzykownych wśród młodzieży. Swoje rozważania Autorka ukierunkowała najpierw na teoretyczne wprowadzenie do zagadnień związanych z procesem doświadczenia i rozpoznawania emocji, a następnie z wielką umiejętnością podjęła analizę danych zaczerpniętych z Systemu Informacji Oświatowej, gromadzonych przez Powiatową Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Tarnowie. Zamyśłem Autorki było ukazanie roli edukacji w kształtowaniu umiejętności rozpoznawania kluczowych stanów emocjonalnych młodzieży oraz identyfikacji ich potrzeb rozwojowych.

Pierwszą część publikacji zamyka artykuł Pauliny Hornik *Od smutku do sensu. Żałoba nastolatków jako proces odnajdywania na nowo radości życia w obliczu straty*. Autorka podjęła ważną refleksję związaną z trudnym doświadczeniem, jakim jest żałoba po śmierci bliskiej osoby. Jej zamiarem było uwrażliwienie na unikalne potrzeby nastolatków w żałobie oraz zaproponowanie sposobów wsparcia ich w tym trudnym procesie adaptacyjnym. W artykule zostały przedstawione różnorodne aspekty żałoby, w tym jej wpływ na kształtującą się osobowość adolescentów, ich relacje interpersonalne oraz emocjonalną regulację. Zwrócono także uwagę na rolę wsparcia społecznego oraz egzystencjalnych poszukiwań, które mogą pomóc nastolatkom w odnalezieniu się w nowej rzeczywistości. Wskazano także na logoterapię, jako narzędzie pomocne w radzeniu sobie z żałobą.

Drugą część publikacji otwiera tekst Krystyny Chałas: *Szkoła miejscem przeżywania przez młodzież radości i smutku*. Pani Profesor odwołuje się do długotrwałego doświadczenia w życiu każdego człowieka, jakim jest szkolna edukacja. Osią przewodnią tekstu jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, na ile w ocenie badanych absolwentów szkoła była miejscem przeżywania radości i smutku. To kluczowe pytanie, przybrawszy dopełnienie w pytaniach szczegółowych, stało się kanwą podjętych w różnych Ośrodkach Akademickich badań empirycznych wśród studentów pedagogiki. Przedstawiony tekst zawiera ogólne wyniki dotyczące hierarchii źródeł przeżywania przez badanych radości i smutku oraz szczegółowe wyniki dotyczące dwóch źródeł radości i smutku: osoby nauczyciela, jego zachowań i postaw, oraz grupy rówieśniczej/klasowej i panujących w niej relacji interpersonalnych.

Tekst Oksany Dubininy: *Przeżywanie radości i smutku uczniów z Ukrainy w polskich szkołach w okresie rosyjskiej agresji*, zrodził się na kanwie zjawisk w obszarze edukacyjnym wywołanych przez wojnę w Ukrainie. Exodus z Ojczyzny dla dzieci i ich najbliższych wiązał się nie tylko z negatywnymi emocjami, wielką niewiadomą co do przyszłości, ale i z pozytywnymi, bazującymi na nadziei, iż dzięki wyjazdowi unikną okaleczenia czy śmierci. Jako kluczowe dla swoich rozważań Autorka

postawiła pytanie: „Jakie sytuacje generowały radość i smutek?”. Punktem wyjścia do poszukiwania odpowiedzi jest odwołanie się do teorii emocji R. Plutchika. W dalszej części tekstu ukazany został przegląd wyników wybranych badań dotyczących przeżywania radości i smutku przez uczniów z Ukrainy.

Wojciech Pal przedstawił tekst *Kiedy ukończenie szkoły nie cieszy... Czyli przyczynek do rozważań o smutku i żałobie wśród uczniów kończących etap nauki szkolnej*. Odwołując się do wieloetapowości życia ludzkiego i związanych z przechodzeniem do jego kolejnych szczebli, Autor zatrzymuje się przy ważnym dla adolescentów momencie, jakim jest ukończenie etapu edukacji szkolnej. Zwraca uwagę na pojawiające się wówczas różnorakie uczucia i emocje, skupiając się głównie na emocjach nieprzyjemnych ze spektrum smutku – aż po żalobę, depresję, utratę nadziei i związane z nimi stany motywacyjne. Artykuł wskazuje także na możliwość postrzegania smutku jako czynnika prorozwojowego nastolatków rozstających się ze szkołą.

Tę część publikacji zamyka tekst przygotowany przez zespół autorów: Bożena Majerek, Monika Pyrczak-Piega, Paulina Rzewucka i Magdalena Lubińska-Bogacka podjęły istotną we współczesnej rzeczywistości pedagogicznej refleksję na temat: *Radość czy poczucie zagrożenia wobec sztucznej inteligencji? Kontekst edukacyjny*. Artykuł jest prezentacją wyników badań, których celem było określenie poziomu poczucia zagrożenia wobec SI w kontekście edukacyjnym. Rezultaty oscylują wokół wniosku, że jeżeli wzrasta poziom wiedzy na temat sztucznej inteligencji oraz umiejętności pracy z narzędziami na niej opartymi, wtedy obniża się poziom poczucia zagrożenia wobec SI oraz zwiększa się prawdopodobieństwo pojawiania się pozytywnych emocji i odczuć.

Artykuły zawarte w trzeciej części publikacji odnoszą się do dwumianu: niepełnosprawność-radość. Monika Pyrczak-Piega dotyka w swoim tekście, zatytułowanym *Radość w środowisku akademickim w narracji studentów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi ze względu na stan zdrowia*, niezwykle istotnej kwestii, jaką jest inkluzja społeczna w środowisku akademickim. Opisuje ją jako równy dostęp nie tylko do

edukacji, ale przede wszystkim do uczestnictwa w grupie innych osób. Owo współbycie dokonuje się w kontekście doświadczania szerokiego spektrum emocji, uczuć i zjawisk. Autorka postawiła sobie za cel analizę zjawiska przeżywania radości w uczelni przez osoby studiujące ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi ze względu na stan zdrowia. Tekst bazuje na autorskich badaniach przeprowadzonych w środowisku akademickim, w których uczestniczyli studenci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi ze względu na stan zdrowia.

Drugi z tekstów tej sekcji, autorstwa Katarzyny Lichtańskiej, zatytułowany został *Współdzielenie radości w trakcie interakcji jako kategoria oceny funkcjonowania emocjonalno-społecznego dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu*. Autorka przedstawia własne badania mające na celu ocenę i analizę zachowań ukierunkowanych na dzielenie się radością podczas zabawy, rozmowy i obserwacji dzieci w wieku przedszkolnym z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Rozważanie na temat deficytów obserwowanych u dzieci z ASD jest niezwykle istotne dla stworzenia właściwego kontekstu uczenia się właściwego budowania interakcji społecznych.

Z kolei Elżbieta Lubińska-Kościółek podjęła refleksję nad radością ujmowaną jako pozytywnie wartościowana emocja. Rozważania w tekście *Terapia, która uwalnia radość. Taniec, ruch i niepełnosprawność w perspektywie doświadczeń uczestników zajęciach baletowych w studio Ballet for All Kids* odwołują się do reportażu ukazującego przygotowania tancerzy z niepełnosprawnością biorących udział w zajęciach organizowanych przez kalifornijską szkołę Ballet for All Kids. Autorce udało się ukazać zarówno terapeutyczne wartości tańca jako czynnika kształtującego samoświadomość i wzmacniającego motywację do działania u młodych tancerzy, jak również znaczenie radości w perspektywie ich osobowego rozwoju.

W kolejnym tekście tej części zatytułowanym *Małe wielkie radości – radość jako zasób psychiczny u rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną* Ewelina Sobocha podejmuje refleksję nad trudnym dla rodziców doświadczeniem, jakim jest pojawienie się w rodzinie dziec-

ka z niepełnosprawnością intelektualną. Celem rozważań jest ukazanie radości jako psychicznego zasobu, który może odegrać znaczącą rolę w procesie adaptacji rodziców do życia z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną, a Autorka z wielkim przekonaniem stoi na stanowisku, iż radość jest ważnym zasobem psychicznym, który może pełnić funkcję ochronną i wzmacniającą w obliczu chronicznego stresu.

Agnieszka Ochman, w zamykającym tę część tekście: *Terapia psychomotoryczna jako źródło radości i sposób kształtowania poczucia własnej wartości dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi*, koncentruje się na możliwości wspierania wszechstronnego rozwoju dziecka poprzez ruch. Przedstawiony artykuł stanowi przegląd wybranych metod terapii psychomotorycznej, które poprzez aktywność ruchową pozwalają na doświadczanie radości i sukcesu, a przez to wzmacniają poczucie własnej wartości dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.

Niniejsza publikacja jest próbą ukazania radości i smutku jako istotnych składników procesu kształcenia. Wieloaspektowe i wielopodmiotowe ich doświadczanie pozwala dostrzec także ich siłę oddziaływania. Warto może zatem świadomie dążyć do tego, aby były czynnikami intencjonalnie włączanymi w proces kształtowania wychowanków. Autorzy wyrażają przekonanie, iż doprowadzi to do swoistej dezintegracji, której skutkiem będzie nabycie przez nich umiejętności dojrzałego przeżywania zarówno radości, jak i smutku.

Ks. Jacek Siewiora